

Liglav Awu 利格拉樂·阿烏 (Tchaj-wan)

Liglav Awu, přední autorka z kmene Paiwan, patří ke klíčovým postavám tchajwanské literatury; známá je aktivní podporou původního obyvatelstva a jeho svébytnosti. Již od devadesátých let se prostřednictvím své tvorby zasazuje o to, aby byly více slyšet hlasy žen z původních tchajwanských etnik, a staví se proti narativům vnucovaným dominantní kulturou. Její dílo, v němž se osudy jednotlivce přirozeně prolínají s kmenovou historií, tvoří významný most mezi původními a nepůvodními obyvateli. Prostřednictvím příběhů, mnohdy jímavých, se autorka dotýká tak závažných otázek, jako je stigmatizace a kulturní exil žen z původních kmenů na jejich vlastní půdě, a svědectví o osobních křivdách povyšuje na univerzální výzvu k nastolení spravedlnosti a porozumění. Liglav Awu je neustálou inspirací pro čtenáře i aktivisty; napomáhá tomu, aby se příběhy a zkušenosti těchto žen dostaly do obecného povědomí a aby si vydobýly respekt i v širším společenském kontextu.

úryvek přeložila Jitka Strachová

3. Smrt

Noční ticho v rodinném domě náčelníka *mamatsangilan* přerušil hlasitý pláč. Či-li probudila svým vzlykáním Wu-aj, která byla jako v transu a myslela si, že se jí něco strašného zdálo. Chvilí na to se začalo ve všech domech svítit a brzy svítila světla v úplně celé vesnici.

Pohřeb náčelníka kmene byl považován za důležitou událost. Podle tradice všechny pohřební záležitosti měla na starosti *pulingav*, jenže předchozí *pulingav*, Mu-ni, již zemřela před mnoha lety. Současná *pulingav*, kterou vybrali duchové zemřelých předků, odmítla přijmout tuto svěřenou roli a výcvik z důvodu silné křesťanské víry. Po jednom večeru hádek a debat jim nic jiného nezbylo a museli nakonec poprosit *pulingav* ze sousedního kmene, ať se tohoto úkolu ujme. I-pang proto výslovně požádal Ku-lei-lei připravit pro *pulingav* vůz, který ji bude každý den přivážet, aby mohla všechny naučit, jaký je postup pohřebních rituálů.

Každý dům ve vesnici a okolí vyslal lidi, aby přišli pomoci s přípravou. Všichni v tichosti přidali ruku k dílu, někteří stavěli přístřešky, jiní rozdělali oheň v kamnech a vařili jídlo, další rozmístili židle pro přicházející kondolující. Každá rodina již v minulosti měla zkušenosti s pořádáním pohřbu a do určité míry znala základní pravidla. Ale podrobnosti pohřebních rituálů se v rodině *mamatsangilan* lišily od všech ostatních a většina zvyků se odehrávala uvnitř domu. Wu-aj se též přidala k práci venku a pomáhala organizovat přinesené dary od všech sousedů z vesnice i od lidí z ostatních kmenů, jako vodu, alkohol, cigarety, jídlo nebo betelové ořechy. Tyto zásoby byly k dispozici během doby trvání pohřbu pro všechny, kteří přišli pomoci nebo kondolovat pozůstalým.

Shluk lidí obstoupil rodinu Ljegean v jednotlivých kruzích podle kmenové společenské hierarchie. Uvnitř domu seděli převážně členové místní šlechtické třídy a ti, kteří mohli sedět na malém dvorku, byli také významní lidé kmene, zatímco vyslaní členové z prostých rodin obklopovali prostor zvenčí. V davu mezi lidmi se pohybovali ti, kteří měli na starosti zapisování

jmen přítomných a počítali, kdo z rodin ještě není přítomen. Tu a tam se zeptali na to, jaký je důvod jejich nepřítomnosti, a často dostali odpověď od někoho úplně jiného. Uvnitř kmene je totiž neustále možné vidět, kdo už urychleně vyrazil směrem k rodinnému domu Ljegeanů. Poté, co byl původní kmen donucen k migraci a starý kmen se přesunul až do současné osady, domácností podřízených rodině Ljegean zůstalo přibližně sto.

Většina členů kmene měla na sobě tradiční oděv a až při pečlivějším pohledu bylo možné zjistit, že se nejvíce odlišovali ti, kteří měli štítek s křížem připnutý na levé paži. Některé rodiny po příchodu náboženství konvertovali ke křesťanství a přestaly se řídit tradiční vírou, kde *pulingav* hrála ústřední roli v životních rituálech. Obvykle se rituálů vedených *pulingav* nemohli křesťané zúčastnit, ale teď, kdy pohřební ceremoniál ještě oficiálně nezačal, využili tuto příležitost, aby vyjádřili soustrast a úctu vůči náčelníkovi kmene.

Z domu se neustále ozývaly nářky, všichni členové rodiny se převlékali do smutečních šatů, které byly v rodině *mamatsangilan* nádherné a majestátní s výjimečně propracovanými výšivkami a ruční technikou výroby, se kterou se již často nesetkáte, přesto to byl oděv, který si členové kmene upřímně přáli vídat co nejméně.

I-pang střežil tělo Ljegean a neopustil ani na chvíli dům, zatímco Lu-čen s pohřebním kloboukem na hlavě a šálou přes ramena sahající až pod boky vyšla ven z domu, aby přivítala každého člena kmene. To byl první krok k přijetí role náčelnice kmene. Kombinace smutku a slávy naplnila její tvář zvláštním leskem, stejně oslnivým jako paví perly, které nosila mnoho let na krku.

Už před několika lety Ljegean veřejně prohlásil, že I-pang není způsobilý být jeho nástupcem kvůli špatnému zdravotnímu stavu a že se řídí pokyny od duchů zemřelých předků, kteří přikázali, aby byla Lu-čen určena jako jeho nástupkyně. Poté, co Lu-čen porodila dítě, okamžitě převzala roli nástupnické vůdkyně kmene přímo od Ljegeana. Všichni členové kmene věděli, že v den smrti Ljegeana se Lu-čen stane náčelnicí kmene.

Mezi lidmi kolem Ljegeanova domu kolovaly zvěsti, že důvodem jeho náhlé smrti byl trest od duchů zemřelých předků, protože porušil tradici a daroval kus půdy Ťia-na-fuovi, který neměl právo vlastnit majetek. Tyto klevety se šířily kmenem jako povodeň a každá rodina měla svou vlastní verzi příběhu. Povodeň zasáhla i sousední kmeny, kde se smíchala hlína s pískem a kameny a způsobila sesuvy půdy.

Co se týká potíživosti Ťia-na-fua, všichni čekali na ten okamžik, kdy se rychle vrátí domů, aby se zúčastnil pohřbu. Chtěli vidět toho neschopného vnuka, jak bude čelit náhlé smrti náčelníka kmene.

Přesně v poledne se mělo uvnitř domu začít s obřadem tzv. „upokožování duše“. *Pulingav* ze sousedního kmene se očividně neznala s duchy předků, opakovaně se jí proto nedařil přípravný proces přivolání duší zemřelých a výrazně tím protahovala oficiální začátek obřadu.

Ljegean ležel tiše v mrazící truhle, oblečený do slavnostního oděvu, výraz v jeho tváři byl klidný a pokojný, jako by spal. Před mrazící truhlou byl umístěn nízký stůl, na kterém ležela překrásná složitě zdobená pokrývka hlavy, část jejích ozdob byla tak stará, že ani nešlo určit jejich původ. I-pang a Lu-čen stáli po obou stranách Ljegeana, čas od času utřeli ručníkem průhledné okénko, aby zabránili usazování kapek vody a mohli vidět na tvář Ljegeana.

V pohřební síni visely fotografie, které Ljegean vybral ještě během svého života. Jako by to bylo před chvílí, kdy Ljegean sestoupil z hor, aby zařídil svou poslední vůli. Vydal se tehdy vyfotit do ateliéru ve městě. Tenkrát Lu-čen velmi překvapil tímto požadavkem, protože ten den se nechoval nijak zvláštně. Jen předtím, než odešel, požádal Lu-čen, aby z pokoje přinesla velkou krabici. Teprve až poté, co dorazili do ateliéru, jí bylo jasné, že v té krabici byl slavnostní oděv a pokrývka hlavy, které obvykle nenosil.

Pulingav seděla na pohovce umístěné hned vedle, před ní stál stolek, na kterém byly rodinou zemřelého připraveny sladké brambory, vařený bůček a betelové ořechy spolu s čerstvě utrženými betelovými listy. Pomalu vyndávala ze svého šamanského vaku, který měla u sebe, rituální předměty potřebné k obřadnému obětování duchům, mumlala si něco pro sebe a tiše prozpěvovala starodávné melodie, chystala se vstoupit do světa mezi živými a mrtvými, aby se pokusila přivolat dávné předky a duše zemřelých.

Do jedné ruky si vzala bronzový nožík, kterým jemně škrábala zvířecí kost, kterou držela v druhé ruce. *Pulingav* u toho lehce mhouřila oči a dívala se přitom směrem k Ljegeanovi, který byl od ní vzdálen jen pár kroků. Rychlost odříkávání rituální posvátné řeči zvoucí duše předků se zvyšovala, až dosáhla neuvěřitelného stupně. Nikdo nerozuměl jejímu jazyku, jen bylo vidět, jak se jí na čele hromadí kapičky potu, které stékaly přes oční víčka dolů po tváři. Najednou si povzdechla a usrkla si rýžové pálenky, kterou si vzala ze stolku, a potřásla hlavou směrem k Lu-čen.

Členové kmenu, kteří seděli nejbližší obřadní síni, v přímém přenosu popisovali každý pohyb *pulingav*, jako by byli tradičními vypravěči lidových příběhů a přidávali k tomu své domněnky a vysvětlení. Tichá pošta se přenášela postupně z jedné řady na druhou, jako když se požár v prérii vymkne kontrole a jeho plameny se dostaly do míst, kde byly postavené přístřešky, a odsud dále až do všech koutů vesnice.

Mezi kmenovými příslušníky se opět začaly objevovat nové verze toho, že duchové předků nechtějí odpustit Ljegeanovi, proto je není možné přivolat, někteří také tvrdili, že ten nevděčný budižkničemu Ťia-na-fu ještě nedorazil, a tím narušil hladký průběh celého rituálu. Zdálo se, že celá vesnice se utopí ve vlnách pomluv, fám a lží.

V zimním odpoledni, kdy slunce již pomalu ztrácelo na své intenzitě, se studený vítr smísil s klepy a zavál tak studeně, že každého přiměl, aby si zakryl zátylek, lidé se schovávali do provizorních přístřešků, aby se navzájem zahřáli.

Uvnitř domu, I-pang nepřestával s hlasitým zoufalým vzlykáním, jehož až abnormální intenzita všem nepřímo naznačovala, že se obřad „tzv. upokojení duše“ stále nedaří hladce dokončit. Členové kmene na sebe s údivem kulili oči, ve kterých se zračil neznámý strach, sami nevěděli, co mají dělat.

Wu-aj zvedla košík, který měla u sebe a vyndala z něj betelové ořechy, které jeden po druhém posílala mezi členy kmene. Bzučivý zvuk debatujících hlasů rezonoval davem, až to nikoho nenechalo klidným. Wu-aj byla trochu bezradná a rozmrzelá a ptala se v duchu, jak je možné, že ani betelové ořechy ostatní nedokázaly umlčet.

V tu chvíli do uličky před Ljegeanovým domem vjel bílý vůz a někdo nezřetelně řekl, že by mohl patřit Ťia-na-fuovi a všichni tam ihned přesunuli svou pozornost. Bezprostředně poté

někdo vykřiknul „Vrátil se, vrátil se, Ťia-na-fu je zpátky doma!“. Tato věta vyvolala mezi lidmi rozruch. Lidé se houfně začali zvedat ze země a vytvořili tak mnohvrstevnatou tlustou lidskou zed' a slavili Ťia-na-fuův návrat domů.

Z vozu vystoupil Ťia-na-fu se svou ženou a malým A-langem v náručí. Poté, co Lu-čen uslyšela hlasy zvenku, postavila se ke dveřím a čekala. Jakmile se jejich pohledy setkaly jako pohledy bratra a sestry, Lu-čen a Ťia-na-fu hlasitě zaúpěli. Ťia-na-fu se vydal rychlým krokem směrem ke vchodu domu a při tom zvolal: „Vuvu, jsem zpět!“ Ti členové kmene, kteří stáli před vchodem do domu, sami od sebe utvořili průchod, jako když se Mojžíšovi rozestoupilo Rudé moře, a Ťia-na-fuova rodina tak mohla rychle projít.

V domě náhle všichni opět propukli v ohlušující pláč připomínající řev zraněného divokého zvířete. Venku se pozvolna rozbíhala diskuze, která byla dočasně přerušena příjezdem Ťia-na-fua, a znovu se rozproudil šepot a pohyb. Někteří starší členové si přikryli oči ručníkem, recitovali staré melodie a následovali tak rytmus pláče, který se ozýval zevnitř domu. Neúnavně prodlužovali tiché vzlyky a projevovali tak neutišitelný žal nad ztrátou náčelníka kmene, který se nesl oblohou nad vesnicí ještě několik dalších dnů.

Nad vesnicí se objevila skupina orlů, které kmen považoval za znamení duchů předků. Nejdříve byl zaznamenán jeden, pak dva a následně ještě třetí a čtvrtý. Právě když výbuchy pláče začaly postupně přecházet v tlumené vzlyky, členové kmenu spatřili orly, jednoho za druhým, jak roztáhli svá mohutná křídla a vznešeně se vznášeli oblohou nad vesnicí. Letěli blíže a blíže zemi, až tím poplašili zmateně pobíhající smečku psů, která na ně zuřivě štěkala.

Všichni stáli s otevřenou pusou a vykulenýma očima a pozorovali ten úžasný obraz, který se mohl odehrát snad jen ve vyprávění starších. Nikdo nedokázal opravdu vysvětlit to, co se před nimi odehrávalo, byla to přesně taková scéna, jaká byla popisována v mýtech. Někteří velmi staří lidé s kalnýma očima horlivě připomínali ostatním členům kmene: „Určitě musíte věřit tomu, co říkají naši předkové, duchové zemřelých nás neustále chrání!“ Někteří dokonce poklekli a klaněli se směrem k hoře Ta-wu-šan.

Orli dále kroužili po obloze nad vesnicí, která byla právě územím pod správou Ljegeana, létali tam a zpět velmi dlouhou dobu, až do okamžiku, kdy zářivý sluneční kotouč dosáhl hřebenu hor Ta-wu-šan. V tu chvíli se z domu ozvalo, že Ljegeanova duše byla úspěšně přijata mezi duchy předků. Orli pak společně se zapadajícím sluncem zmizeli na obzoru.

Možná, že duchové předků z hor Ta-wu-šan nemohli odpustit Ljegeanovi čin, kterým porušil dlouholetá tradiční pravidla, ale dovolili mu splnit slib. Koneckonců, duchové zemřelých předků nemohli tohoto starce, který tolik miloval své potomky, opustit, a proto vyslali orly, aby doprovodili Ljegeanovu duši zpět do hor Ta-wu-šan, aby se opětovně setkala s ostatními duchy zemřelých předků.

Mamazangiljan, v paiwanštině – v paiwanské tradici jeden kmen reprezentuje jednu zemi, mamazangiljan značí krále kmenového království

Vuvu, v paiwanštině – oslovení generace prarodičů nebo předků

Pulingav, v paiwanštině – šamanka, duchovní médium, hraje ústřední roli v životních rituálech, má na starosti pravidelné obřady a komunikaci s duchy předků